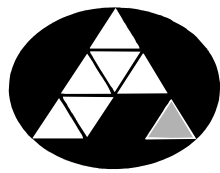

POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Tomi Auvinen

EDUNVALVONNAN EDELLYTYSTEN TÄYTTYMINEN ITÄ-
SUOMEN MAISTRAATTIEN KÄYTÄNNÖSSÄ

Opinnäytetyö
Joulukuu 2011

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2011
Liiketalouden koulutusohjelma

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
p. (013) 260 6800

Tekijä(t)
Tomi Auvinen

Nimeke
Edunvalvonnan edellytysten täytyminen Itä-Suomen maistraattien käytännössä

Toimeksiantaja
Pohjois-Karjalan maistraatti

Tiivistelmä

Opinnäytetyössä tutkin, minkälaisilla edellytyksillä Itä-Suomen maistraatit määräävät henkilölle edunvalvojan ja milloin Itä-Suomen maistraatit katsovat, etteivät ole toimivaltaisia määräämään henkilölle edunvalvojaa, vaan hakevat edunvalvojan määräämistä kärjäoikeudelta. Lisäksi opinnäytetyössä tutkin, millaisia eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä Itä-Suomen maistraattien käytännössä edunvalvonnan edellytysten arvioinnissa on.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä oli laadullinen. Laadullisen tutkimusmenetelmän toteutin laatimalla kyselylomakkeen. Kyselylomakkeen lähetin kolmelle Itä-Suomen alueen maistraatille.

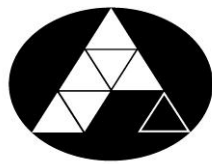
Kaikissa kolmessa Itä-Suomen maistraatissa käytäntö edunvalvonnan edellytyksiä tarkastellessa oli hyvin yhtenäinen ja maistraatit keskittyivät edellytyksiä arvioidessaan niihin holhoustoimilain (442/1999) säännöksiin, jotka määrittelevät maistraattien toimivaltaa edunvalvojan määräämiseksi.

Maistraattien edunvalvonnan edellytysten käytäntöä koskevaa tutkimusta voisi laajentaa suuremmassa mittakaavassa, kuten toteuttamalla tutkimuksen valtakunnallisella tasolla. Myös maistraattien ja kärjäoikeuksien välistä yhteistyötä edunvalvonnan edellytyksiä arvioidessa voisi tutkia.

Kieli
suomi

Sivuja 45
Liitteet 1
Liitesivumäärä 3

Asiasanat
Edunvalvonta, holhoustoimi

NORTH KARELIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS
December 2011
Degree Programme in Business Economics
Karjalankatu 3
FIN 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. 358-13-260 6800

Author(s)
Tomi Auvinen

Title
Grounds for Guardianship in the Practice of Eastern Finland Registrars

Commissioned by
North Karelia Registrar

Abstract

The purpose of this study was to examine on which grounds the Eastern Finland appoint a guardian and under which circumstances they think that they are not competent and transfer the case to the district court. The purpose of this study was also to examine what kind of differences and similarities there are between registrars of Eastern Finland when determining the grounds for guardianship.

The thesis study was qualitative. Data was collected from Eastern Finland registrars with the help of questionnaire. That was sent to the three registrars in Eastern Finland.

On the basis of the results of this research all three registrars of Eastern Finland determine the conditions for guardianship in quite the same way. Moreover, the registrars follow the same stipulations of Guardianship Services Act (442/1999) that defines the competence of registrars.

There could be further research on registrars' practice regarding the determination of grounds for guardianship. For example, this type of research could be done at the national level. Also the cooperation between registrars and district courts in determining the conditions for guardianship could be examined.

Language
Finnish

Pages 45
Appendices 1
Pages of Appendices 3

Keywords
(Legal) guardian, guardianship

Sisältö

1	Johdanto	5
1.1	Tausta.....	5
1.2	Tietoperusta.....	6
1.3	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusmenetelmän valinta	7
1.4	Tutkimusaineiston analysointi	9
2	Edunvalvonta	11
2.1	Edellytykset edunvalvojan määräämiselle	11
2.2	Ensisijaiset vaihtoehdot edunvalvontaan nähden	11
2.3	Edunvalvontavaltuutus.....	14
2.4	Edunvalvojat	16
2.4.1	Yksityinen henkilö edunvalvojana	16
2.4.2	Yleiset edunvalvojat.....	17
2.4.3	Alaikäisen edunvalvojat	18
2.4.4	Edunvalvojan asema ja tehtävät	19
3	Maistraatti edunvalvojan määräämistä koskevan asian ratkaisijana	23
3.1	Edunvalvonnan hakeminen maistraatilta	23
3.2	Lääkärinlausunto	24
3.3	Kuuleminen.....	25
3.4	Maistraatti edunvalvojan toiminnan valvojana.....	28
3.4.1	Ennakkovalvonta	29
3.4.2	Jälkivalvonta	30
3.4.3	Edunvalvontavaltuutetun toiminnan valvonta.....	31
4	Edunvalvonnan edellytysten tarkastelu Itä-Suomen maistraateissa	32
4.1	Edunvalvonnan edellytysten täytyminen Pohjois-Savon maistraatissa	32
4.2	Edunvalvonnan edellytysten täytyminen Pohjois-Karjalan maistraatissa.....	34
4.3	Edunvalvonnan edellytysten täytyminen Etelä-Savon maistraatissa	36
5	Pohdinta.....	38
5.1	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	38
5.2	Tutkimustulokset.....	40
	Lähteet.....	42

Liitteet

Liite 1   Tutkimuslomake

1 Johdanto

1.1 Tausta

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, minkälaisilla edellytyksillä maistraatit määräävät henkilölle edunvalvojan ja millä perusteilla maistraatit katsovat, etteivät ole toimivaltaisia määräämään edunvalvojaa, vaan hakevat edunvalvojan määräämistä kärjäoikeudelta. Lisäksi opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, onko maistraattien käytännöissä eroavaisuuksia edunvalvonnan edellytysten arvioimisessa.

Valitsin opinnäytetyön aiheen, koska olin työharjoittelussa Pohjois-Karjalan maistraatissa ja keskeisin osa työtehtävistäni koostui edunvalvonta-asioista. Työharjoittelun aikana olin mukana edunvalvontaa hakevien henkilöiden kuulemistilaisuuksissa, joista laadin kuulemismuistiot. Lisäksi valmistelin erilaisia edunvalvontapäätöksiä ja lupa-asioita. Työharjoittelun aikana koin edunvalvonta-asiat mielenkiintoisiksi ja kiinnostuin edunvalvojan määräämiseen johtavien seikkojen tarkastelusta, joten päätin laatia opinnäytetyöni edunvalvontaan liittyen.

Edunvalvojan määräävät kärjäoikeudet sekä tietyillä edellytyksillä myös maistraatit. Opinnäytetyöllä halusin tutkia, kuinka maistraatit tarkastelevat edunvalvonnan edellytyksiä ja tulkitsevatko maistraatit holhoustoimilaisissa (442/1999) määritellyjä maistraatin toimivaltaa ohjailevia säännöksiä yhtäläisesti.

Tutkimuksen kohteena olivat Itä-Suomen alueen maistraatit. Rajasin tutkimuksen kohteeksi Itä-Suomen alueen maistraatit, koska valtakunnallisesti tarkasteltuna tutkimuksesta olisi tullut liian suuri. Opinnäytetyössäni keskityin tarkastelemaan edunvalvontaa maistraattien näkökulmasta ja kärjäoikeuden toimivallan edunvalvojan määräämisessä jätin pääsääntöisesti aihealueen ulkopuolelle. Tutkimuksessa keskityin niihin edunvalvojan määräämistä koskeviin edellytyksiin ja seikkoihin, jotka maistraattien on otettava huomioon silloin, kun henkilö on itse edunvalvonnan hakijana.

1.2 Tietoperusta

Opinnäytetyössä tärkeänä tietoperustana ovat holhousjärjestelmää säätelevät lait. Merkittäviä lakeja tämän opinnäytetyön kannalta ovat holhoustoimilaki (442/1999), laki edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007) sekä laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä (443/1999). Opinnäytetyössä on käytetty erityisesti Pertti Välimäen teosta Holhoustoimen pääpiirteet vuodelta 2008. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus. Laadulliseen tutkimukseen liittyvää kirjallisuutta opinnäytetyössäni on Sirkka Hirsjärven, Pirkko Remeksen ja Paula Sajavaaran teos Tutki ja kirjoita vuodelta 2009.

Nykyinen holhoustoimilaki ja siihen liittyvä lainsäädäntö tulivat voimaan 1. joulukuuta 1999. Holhoustoimilailla uudistettiin vanhan holhouslain käsitteistö ajantasaiseksi sekä hallinnollisen uudistuksen myötä aikaisemmin kuntien järjestettävänä olleet holhoustoimilautakunnat lakkautettiin ja holhousasioiden hoito siirrettiin maistraateille.

Edunvalvoja on tuomioistuimen tai maistraatin määräämä henkilö, joka huolehtii tietyn henkilön taloudellisista tai muista määräytyistä asioista. Henkilöä, joka tarvitsee edunvalvojan tukea ja apua asioidensa hoitamisessa kutsutaan holhoustoimilaissa (442/1999) päämieheksi. Edunvalvoja voidaan määrätä henkilölle, joka ei itse kykene huolehtimaan taloudellisista tai itseään koskevista oikeudellisista asioistaan. Holhoustoimilaki (442/1999) määrittelee edunvalvonnan tarkoituksena olevan valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät vajoavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi kykene pitämään itse huolta taloudellisista asioistaan (1-2 §).

Edunvalvonnalla voidaan tarkoittaa henkilön taloudellisten asioiden hoitoa, henkilön huoltoon ja henkilökohtaisiin asioihin liittyvää asioiden hoitoa tai henkilön puhevallan käyttämistä esimerkiksi viranomaisissa tai tuomioistuimissa. Yleensä edunvalvoja määrätään huolehtimaan henkilön omaisuudesta ja muista taloudellisista asioista. Edunvalvoja voidaan tarvittaessa määrätä edustamaan henkilöä myös sellaisissa henkilöä itseään koskevissa asioissa, joiden merkitystä henkilö ei itse kykene ymmärtämään. (Välimäki 2008, 17–26.)

Yleisesti edunvalvoja määrätään henkilön tueksi ja avuksi, jolloin edunvalvoja toimii päämiehensä parhaaksi yhdessä päämiehensä kanssa. Holhustoimilaisissa on myös laajempi edunvalvonnan muoto, jolla rajoitetaan merkittävästi päämiehen oikeustoimikelpoisuutta ja omaisuuden vallintaoikeutta. Tällöin päämies voidaan julistaa vajaavaltaiseksi. Vajaavaltaisuudella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä tai sellaista yli 18-vuotiasta henkilöä, joka on julistettu vajaavaltaiseksi. Vajaavaltaiseksi julistettu päämies ei voi tehdä päteviä oikeustoimia eikä vallita omaisuuttaan. Vajaavaltainen päämies voi päättää itseään koskevista asioista, mikäli hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. (Välimäki 2008, 47.)

Edellä mainittujen edunvalvonnan muodon ohella päämiehen toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa myös osittain. Edunvalvoja voidaan määrätä edustamaan päämiestään siten, että päämies voi tehdä oikeustoimia tai vallita omaisuuttaan ainoastaan yhdessä edunvalvojan kanssa tai siten, että päämies ei voi tehdä määrättyjä oikeustoimia tai vallita määrättyä omaisuuttaan, jolloin kelpoisuus kuuluu edunvalvojalle. (Välimäki 2008, 7.)

Edunvalvojan määrääminen sekä päämiehen toimikelpoisuuden rajoittaminen kuuluvat suurelta osin tuomioistuimille. Holhousviranomaisina toimivat maistraatit, jotka hoitavat holhustoimen hallintoasioita, kuten edunvalvontaan liittyviä erinäisiä lupa-asioita. Maistraatit voivat lisäksi määrätä edunvalvojan, mikäli holhustoimilaissa (442/1999) säädetyt edellytykset täyttyvät. (Välimäki 2008, 7-8.)

1.3 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusmenetelmän valinta

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on löytää vastauksia siihen, millaisia eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä Itä-Suomen alueen maistraattien edunvalvonnan edellytysten arvioimisessa ja täyttymisessä, sekä edunvalvojan määräämistä koskevassa käytännössä on. Tutkimuksella halusin tarkastella maistraattien käyttämiä perusteita edunvalvonnan edellytysten arvioimisessa, eli millä perusteilla maist-

raatit määräävät henkilölle edunvalvojan ja millä perusteilla maistraatit katsovat, etteivät ole toimivaltaisia määräämään edunvalvojaa, vaan hakevat asian ratkaisua käräjäoikeudelta.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valitsin laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedon hankinta on kokonaisvaltaista ja aineisto hankitaan luonnollisista tilanteista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ihminen on tiedon ja aineiston kerääjä ja tutkimuksen kohde valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisotoksella. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160–164.)

Laadullisen tutkimusmenetelmän valinta tuntui luontevimmalta koska tarkoituksenani oli tutkia todellista, käytännön läheistä asiaa. Lisäksi kohdistin tutkimuksen maistraateissa edunvalvonta-asioita työkseen käsitteleviin henkilöihin. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on myös löytää tai paljastaa olemassa olevia tosiasioita (Hirsijärvi ym. 2009, 161). Tarkoituksenani oli tarkastella ja vertailla niitä tosiasioita, jotka ohjailevat maistraattien käytäntöä edunvalvojan määräämistä koskevassa asiassa.

Tutkimustehtävän ratkaisemiseksi laadin kyselylomakkeen Itä-Suomen alueen maistraateille. Kaikkiaan Itä-Suomen alueella on kolme maistraattia, joilla on yhteensä seitsemän toimipistettä. Kyselyn lähetin sähköpostin liitetiedostona Pohjois-Karjalan maistraattiin, Pohjois-Savon maistraattiin sekä Etelä-Savon maistraattiin ja kysely kohdistui maistraattien holhousyksiköiden henkikirjoittajille ja esittelijöille.

Kyselyyn laadin mukaan saatekirjeen, jossa kerroin kyselyn olevan osa opinnäytetyötäni ja ilmoitin ohjeet kyselyyn vastaamiseksi. Varsinainen kysely koostui avoimista kysymyksistä ja kysely oli jaoteltu kahteen osaan; yleisiin kysymyksiin sekä kysymyksiin koskien tapauksia, joissa henkilö itse hakee edunvalvontaa. Koska maistraattien toimivalta edunvalvojan määräämiseksi edellyttää, että henkilö itse hakee edunvalvojaa, keskitin kyselyn koskemaan tapauksia,

joissa henkilö on itse edunvalvojan hakijana. Kyselyyn annoin vastausaikaa kolme viikkoa ja pyysin toimittamaan vastaukset sähköpostiini liitetiedostona.

Valitsin kyselyn muodoksi avoimen kyselyn, koska tarkoituksena oli nimenomaan saada selkoa vastaajan omasta näkemyksestä, kuinka hän ja hänen maistraattinsa arvioivat edunvalvonnan edellytyksiä. Kysymykset ovat avoimia, joissa esitetään ainoastaan kysymys ja tyhjä tila vastausta varten. Avoimet kysymykset antavat vastaajien ilmaista näkökantansa omin sanoin sekä osoittaa vastaajien tietämyksen aiheesta (Hirsjärvi ym. 2009, 198–201).

Kyselyn hyviin puoliin lukeutuu sen nopeus ja helpohko tiedonsaanti mutta varjopuolena on vastausten riittämätön lukumäärä. Lisäksi kyselyn haittoina voi olla se, ettei ole mahdollista varmistua siitä, kuinka vakavasti vastaajat suhtautuvat kyselyyn eikä voida tietää, miten onnistuneita annetut vastaukset ovat, eikä välttämättä voida tietää, miten vastaajat ovat selvillä tutkimuksen aihealueesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 195.)

Kyselytutkimuksessa tutkija voi joutua muistuttamaan vastaamatta jättäneitä, eli karhuamaan vastauksia (Hirsjärvi ym. 2009, 196). Määräaikaan mennessä sain vastaukset yhtä maistraattia lukuun ottamatta. Lähetin muistutusviestin vastaamatta jättäneelle maistraatille, jossa pyysin pikaista vastaamista kyselyyn. Sain puuttuvan vastauksen parin päivän kuluttua karhuamisesta.

1.4 Tutkimusaineiston analysointi

Ennen aineiston analysointia on syytä tarkastaa tutkimuksen tiedot. Aineistosta tarkastetaan, liittyykö aineistoon virheellisyyksiä tai puuttuuko tarvittavia tietoja. (Hirsjärvi ym. 2009, 221.) Tarkastin kyselyn vastaukset heti maistraattien vastattua. Kaikki tutkittavat maistraatit olivat vastanneet kaikkiin kysymyksiin riittävän tarkasti, eikä vastauksia tarvinnut selventää erikseen karhuamalla. Yhden maistraatin vastauksista oli kuitenkin selkeästi havaittavissa huolimattomuutta ja kiireellisyyttä vastauksissa.

Laadullinen aineisto on hyödyllistä litteroida ennen varsinaista analysointia (Hirsjärvi ym, 2009, 222). Litteroinnilla tarkoitetaan aineiston puhtaaksi kirjoittamista, jolloin tallennettu aineisto puretaan käsiteltävään muotoon. Tutkimuksen vastaukset litteroin valikoiden jokaisen maistraatin vastauksen kysymyskohtaisesti tietokoneelle. Näin pystyin litteroimaan vastaukset helpommin luettavaan muotoon ja vastauksista pystyin ymmärtämään paremmin ydinasian.

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 224–225) ovat jäsentäneet aineiston analyysin karkeasti kahteen tapaan. Aineistoa voidaan analysoida selittämiseen pyrkien tai ymmärtämiseen pyrkien. Selittämiseen pyrkivässä lähestymistavassa käytetään tilastollista analyysia ja päätelmien tekoa kun ymmärtämiseen pyrkivässä lähestymistavassa puolestaan käytetään kvalitatiivista analyysia ja päätelmien tekoa. Analysoinnin jälkeen tutkimuksen tulokset on tulkittava. Tulkinalla tarkoitetaan sitä, että analyysin tuloksia pohditaan ja niistä laaditaan johtopäätöksiä. Lisäksi tulkinta on aineiston analyysissa esiin nousseiden merkitysten selkeyttämistä ja pohdintaa. (Hirsjärvi ym, 2009, 229.)

Kyselyn vastauksia analysoin käyttäen kvalitatiivista analyysia, eli pyrin ymmärtämään ja kuvailemaan annettuja vastauksia tutkittavien henkilöiden näkökulmasta ja kokemuksen kannalta tarkasteltuna. Vertailin kyselyn vastauksia vastanneiden maistraattien kesken ja tutkin vastauksista selkeät yhtäläisyydet ja eroavaisuudet. Tutkimuksen tuloksia pyrin tulkitsemaan selventämällä maistraattien vastauksia ja etsimällä vastauksista kysymyksen kannalta oleelliset tiedot. Kun olin selventänyt jokaisen maistraatin vastaukset, pystyin vertaamaan annettuja vastauksia siihen, kuinka edunvalvonnan edellytyksiä tulisi tarkastella teorian mukaan.

2 Edunvalvonta

2.1 Edellytykset edunvalvojan määräämiselle

Edunvalvoja voidaan määrätä täysi-ikäiselle henkilölle, joka on heikentyneen terveydentilansa, kuten sairauden tai henkisen toiminnan häiriintymisen vuoksi tai muun vastaavan syyn seurauksena kykenemätön huolehtimaan itseään tai varallisuutta koskevista asioistaan tai valvomaan omaa etuaan. (Välimäki 2008, 37.)

Holhustoimilain (442/1999) mukaan edunvalvoja voidaan määrätä vain, jos henkilöllä on sellaisia taloudellisia asioita, jotka eivät tule asianmukaisesti hoidetuiksi ilman edunvalvontaa. Lisäksi henkilö ei saa vastustaa edunvalvojan määräämistä. (8 §.) Tietyissä tapauksissa edunvalvoja voidaan määrätä henkilön vastustuksesta huolimatta. Edunvalvoja voidaan määrätä, mikäli vastustamista ei voida pitää aiheellisena, kun huomioidaan henkilön terveydentila, elämäntilanne ja edunvalvonnan tarve asioiden hoitamista varten (8 §).

Edunvalvoja voidaan määrätä myös poissaolon nojalla. Holhustoimilain (442/1999) 10 §:n mukaan edunvalvoja voidaan määrätä jos kuolleelta on jäänyt perintö, eikä tiedetä perillistä tai testamentinsaajaa taikka hänen olinpaikkaansa tai hän ei muuten voi valvoa oikeuttaan. Lisäksi edunvalvoja voidaan poissaolon nojalla määrätä, jos muilta osin on tarpeen, että poissaolevan oikeutta valvotaan tai hänen omaisuuttaan hoidetaan. Mikäli omaisuuden omistus riippuu tulevasta tapahtumasta, tai joku saa omaisuuden haltuunsa omistusoikeudella vasta tulevaisuudessa, voidaan edunvalvoja määrätä, jos edustaja on tarpeen valvomaan tulevan omistajan oikeutta tai hoitamaan omaisuutta.

2.2 Ensisijaiset vaihtoehdot edunvalvontaan nähden

Vaikka edunvalvonnalla pyritään turvaamaan henkilön asioiden hoito ja oikeusturva, on edunvalvonta tarkoitettu viimesijaiseksi vaihtoehdoksi. Edunvalvontaa

tulisi käyttää vasta silloin, kun sukulaisten, läheisten tai kuntien tarjoamat palvelut eivät riitä huolehtimaan henkilön taloudellisten asioiden hoidosta tai on ilmeistä, ettei henkilön etua voida muutoin riittävästi turvata. Vaikka henkilö ei itse kykenisikään enää huolehtimaan taloudellisista asioistaan, voidaan hänen asioitaan hoitaa tietyissä tapauksissa ilman edunvalvojan määräämistä. (Ehdotus menettelytavoista edunvalvonnan tarpeen arvioimisessa 2009.)

Ensisijaisesti tulisi tarkastella, voisivatko henkilön sukulaiset tai jokin muu lähiomainen hoitaa henkilön asioita. Holhoustoimilain (442/1999) 8 §:n mukaisesti edunvalvojan määräämisen edellytyksiin kuuluu, etteivät henkilön asiat tule muutoin asianmukaisesti hoidetuiksi. Näin ollen edunvalvojaa ei voida edes holhoustoimilain nojalla määrätä, mikäli henkilön asioiden hoito voidaan toteuttaa muulla tavoin.

Tietyissä tilanteissa esimerkiksi eläkkeitä ja muita etuuksia voi hakea muukin kuin etuuden saaja. Kansaneläkelain (568/2007) mukaan eläkelaitoksen hyväksymä hakijan lähiomainen tai muu henkilö voi toimia etuuksien hakijana, mikäli hakija ei itse sairauden, vanhuuden tai muun vastaavan syyn takia pysty etuuksia itse hakemaan tai muutoin huolehtimaan eduistaan (54 §). Kansaneläkelain (568/2007) 67 §:n mukaan etuus voidaan maksaa saajan asuinkunnan sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitetulle toimielimelle, jolloin etuus voidaan käyttää etuudensaajan ja hänen omaistensa elatukseen, mikäli on ilmeistä, että etuuden maksaminen saajalle voi vaarantaa hänen tai omaistensa toimeentuloa. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) 14 §:n mukaan kunta voi käyttää kunnan pitkäaikaista laitoshoidtoa tai -huoltoa tai perhehuoltoa käyttävien potilaiden eläkkeen, tulot tai muut etuudet potilaan hoitomaksuihin. Menettely voi olla toimiva, mikäli henkilöllä ei ole merkittävää omaisuutta eikä muita merkittäviä menoja.

Henkilö voi myös valtuuttaa lähiomaisensa tai sukulaisensa hoitamaan taloudellisia tai muita sellaisia asioitaan, joita hän ei itse kykene hoitamaan. Tietyissä tapauksissa edunvalvonnan lievempää muotoa, edunvalvontavaltuutusta tulisi harkita edunvalvonnan vaihtoehtona. (Välimäki 2008, 37.)

Sisäasiainministeriön asettama holhoustoimen yhteistyöryhmä ehdottaa, että sosiaali- ja terveystoimessa asiakkaiden omatoimista taloudellisten asioiden hoitamista tuettaisiin mahdollisimman pitkälle. Mikäli henkilö kykenee ymmärtämään taloudelliset asiansa, muttei kykene niitä itse hoitamaan, voitaisiin laskut hoitaa esimerkiksi suoraveloituksena. Lisäksi tulee huomioida sosiaalitoimen välitystiliasiakkuus. Välitystilille voidaan ohjata henkilön pääsääntöiset tulot ja sosiaalitoimi hoitaa laskujen maksut välitystililtä käsin. Mikäli henkilön taloudelliset asiat hoituvat kunnan välitystiliasiakkuuden tai pankin suoraveloituksen avulla, ei edunvalvonnan tarvetta välttämättä ole. (Ehdotus menettelytavoista edunvalvonnan tarpeen arvioimisessa 2009.)

KKO 2009:7

A:n omaisuuden hoito on pääasiallisesti järjestetty hänen itse päättämissä tavoin. Hänen etunsa tällä tavoin omaisuutta hoidettaessa ei ole osoitettu millään tavoin vaarantuvan. A:n varallisuutta koskevien asioiden on siten katsottava tulevan asianmukaisesti hoidetuksi hänen itsensä aikanaan osoittamalla tavalla. Aihetta toisenlaiseen arvioon ei ole pelkästään sen perusteella, että hän ei enää itse kykene kaikilta osin valvomaan järjestämäänsä omaisuutensa hoitoa.

Korkeimman oikeuden päätöksessä maistraatti oli hakenut henkilölle A edunvalvojaa koska A ei itse heikentyneen terveydentilansa vuoksi kykene huolehtimaan omaisuudestaan, jota voidaan pitää merkittävänä ja siten omaisuuden hoitaminen vaatii asiantuntemusta. A:n omaisuus koostui eläke- ja pääomatulojen lisäksi omakotitalokiinteistöstä, kolmesta kesämökkikiinteistöstä, pankin omaisuusraportista ilmenevästä sijoitusomaisuudesta sekä eräistä ulkomaalaisista sijoituksista. A oli vastustanut edunvalvojan määräämistä. Hänen mukanaan omaisuuteen liittyvä asioiden hoito tulee asianmukaisesti järjestetyksi hänen lastensa ja pankin avustuksella. A oli valtuuttanut poikansa E:n hoitamaan hänen juoksevia raha-asioitaan. Vuokralla oleva vapaa-ajan kiinteistö on vuokrattu ehdolla, että vuokralainen ylläpitää ja kunnostaa kiinteistöllä olevia rakennuksia. Näillä perusteilla Korkein oikeus katsoi, ettei A:n edunvalvonnalle ole tarvetta, koska hänen asiansa hoituvat pääsääntöisesti hänen itsensä osoittamalla tavalla.

2.3 Edunvalvontavaltuus

Edunvalvontavaltuus on valtuutus, jolla valtuuttaja voi määrätä tietyn henkilön edunvalvojakseen. Valtuuttaja voi järjestää edunvalvontavaltakirjalla asioidensa hoidon sen varalta, että hän tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan omista asioistaan. (Antila 2007, 1.)

Edunvalvontavaltuus perustuu henkilön omaan tahdonilmaukseen ja sen tarkoituksena on turvata itsemääräämisoikeutta. Itsemääräämisoikeuden kannalta on merkittävää, että edunvalvontavaltuutuksella henkilö voi itse määrätä kenet hän haluaa edunvalvojakseen ja henkilö itse määrittää ne tehtävät, joita hänen määräämänsä edunvalvoja hoitaa. Lisäksi henkilö voi itse vaikuttaa siihen, kuinka tarkasti maistraatti valvoo edunvalvojan toimia. (Välimäki 2008, s. 158.)

Edunvalvontavaltuutuksesta säädetään laissa edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007). Edunvalvontavaltuutettu voidaan oikeuttaa edustamaan valtuuttajaa tämän omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevissa asioissa. Lisäksi valtuutettu voidaan oikeuttaa edustamaan valtuuttajaa henkilöä koskevissa asioissa, joiden merkitystä valtuuttaja ei kykene ymmärtämään silloin kun valtuutus on ajankoh- taista. (2 §.)

Valtuutetulla ei ole kelpoisuutta edustaa päämiestään eräissä tietyissä henkilökohtaisissa asioissa kuten antaa suostumusta avioliittoon tai lapseksiottami- seen, tunnustaa isyyttä tai hyväksyä isyyden tunnustamista, laatia tai peruttaa testamenttia tai edustaa päämiestä muissa sellaisissa henkilökohtaisissa asi- oissa, jotka voidaan rinnastaa näihin asioihin. (Koskinen 2009, 6.)

Edunvalvontavaltakirjan voi laatia 18 vuotta täyttänyt henkilö, joka valtakirjan tekohetkellä kykenee ymmärtämään edunvalvontavaltuutuksen merkityksen. Alaikäinen henkilö ei voi tehdä miltään osin pätevää edunvalvontavaltuutusta, koska edunvalvontavaltuutuksen katsotaan olevan merkittävä ja harkintakykyä vaativa oikeustoimi. Valtuuttajan on edunvalvontavaltuutusta laatiessaan oltava oikeustoimikelpoinen, jolloin hänellä on oltava kyky ymmärtää edunvalvontaval-

tuutuksen oikeudelliset merkitykset sekä kyky omaan tahdonilmaukseen. (Antila 2007, 33–34.)

Edunvalvontavaltakirja on lain (648/2007) mukaan laadittava kirjallisesti ja sen tulee olla kahden samanaikaisesti läsnä olleen todistajan allekirjoittama. Todistajien tulee olla tietoisia siitä, että kyseessä on edunvalvontavaltuutus. Edunvalvontavaltakirjasta on käytävä ilmi valtuuttamistarkoitus, valtuuttaja ja valtuutettu, asiat joissa valtuutettu on oikeutettu edustamaan valtuuttajaa sekä määräys, jonka mukaan valtuutus tulee voimaan silloin, kun valtuuttaja ei enää itse kykene huolehtimaan asioistaan. (6 §.)

Valtuuttaja ei voi valtuuttaa edunvalvojaksi oikeushenkilöä, koska edunvalvontavaltuutuksella on lähtökohtaisesti tarkoitus valtuuttaa henkilö, jolla on luottamussuhde valtuuttajan välillä. Edunvalvontavaltakirjalla ei siis voida valtuuttaa edunvalvojaksi esimerkiksi yleistä edunvalvojaa. (Koskinen 2009, 6.)

Jotta edunvalvontavaltakirja olisi lainvoimainen, se on vahvistettava maistraatissa. Maistraatin tulee ennen valtakirjan vahvistamista varmistua siitä, että valtakirja on kaikilta osin pätevä. Maistraatti tarkastaa, että edunvalvontavaltakirjan muotovaatimukset täyttyvät ja että valtuuttaja on tullut kykenemättömäksi huolehtimaan valtuutuksessa tarkoitetuista asioista.

Maistraatti voi vahvistaa valtakirjan silloin, kuin valtuuttaja on täyttänyt 18 vuotta, valtuutuksen muotovaatimukset täyttyvät sekä valtuuttaja on tullut sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioista, joita valtuutus koskee. Vaikka edellytykset valtakirjan vahvistamiseksi täytyisivät, ei maistraatti saa vahvistaa valtakirjaa mikäli on ilmeistä, ettei valtuuttaja valtakirjan tehdessään kyennyt ymmärtämään edunvalvontavaltakirjan merkitystä. Edunvalvontavaltakirjaa ei saa vahvistaa myöskään mikäli on ilmeistä, että valtakirjan todistaja on esteellinen tai on perusteltua epäillä, että valtuutettu on kykenemätön tai sopimaton hoitamaan valtakirjassa säädettyjä tehtäviä tai valtuuttajalla on edunvalvoja jonka tehtäviin kuuluu edustaa valtuuttajaa niissä tehtävissä, jotka edunvalvontavaltuutuksessa on määrätty. (Välimäki 2008, 166–177.)

Valtuutetun on esitettävä maistraatille alkuperäinen valtakirja sekä lääkärinlausunto tai muu siihen rinnastettava luotettava selvitys siitä, että valtuutuksen vahvistaminen on tullut ajankohtaiseksi valtuutetun tultua kykenemättömäksi huolehtimaan asioista, joita edunvalvontavaltakirja koskee. Maistraatin on varattava valtuuttajalle tilaisuus tulla kuulluksi ennen edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista, mikäli kuuleminen on valtuuttajan terveydentilan puitteissa mahdollista. Maistraatin on lisäksi varattava valtuuttajan aviopuolisolle tilaisuus tulla asiassa kuulluksi. (Antila 2007, 74–76.)

2.4 Edunvalvojat

2.4.1 Yksityinen henkilö edunvalvojana

Edunvalvojana voi toimia yksityinen henkilö, jolla on tehtävään tarvittava taito ja sopivuus. Holhoustoimilain (442/1999) 5–6 § säätelevät edunvalvojan edellytyksiä. Edellytykset voivat olla joko yleisiä tai erityisiä edellytyksiä. Yleiset edellytykset ovat täysivaltaisuus ja edunvalvojan tehtävään annettu erillinen suostumus. Erityiset edellytykset ilmenevät edunvalvonta-asioissa, joissa edunvalvojalla on jokin tietty tehtävä. Tällöin edunvalvojan tulee olla sopiva kyseiseen tehtävään, mikä edellyttää lain mukaan riittävää taitoa ja kokemusta edunvalvojan tehtävän hoitamiseksi. Sopivuutta tulee tarkastella myös suhteutettuna edunvalvojan tehtävän laatuun ja laajuuteen. Harkittaessa edunvalvojan sopivuutta tehtävään, voidaan sopivuutta tarkastella konkreettisesti kolmen periaatteen avulla. Näitä periaatteita ovat asiantuntevuus-, läheisyys- ja riippumattomuusperiaate. (Välimäki 2008, 59.)

Asiantuntevuusperiaatteen mukaan edunvalvojalla tulee olla riittävä taito ja kokemus taloudellisten asioiden hoitamisesta, koska edunvalvojan tehtävät pääasiallisesti koostuvat päämiehen taloudellisten asioiden hoitamisesta. Läheisyysperiaatteella tarkoitetaan edunvalvojan kykyä tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Edunvalvojan tehtävän onnistunut hoitaminen vaatii yhteistoimintaa päämiehen kanssa, joten edunvalvojalla tulee olla kykyä luoda luotettava ja

vuorovaikutteinen suhde päämiehensä välille. Usein edunvalvojana on päämiehen tuttava tai lähisukulainen. Tällöin on tarkasteltava edunvalvojan sopivuutta riippuvuusperiaatteen kannalta. Lähisukulaisen määräämistä edunvalvojan tehtävään ei katsota pidettävän yhtä merkittävänä puuttumisena päämiehen itsemääräämisoikeuteen kuin ulkopuolisen edunvalvojan määräämistä. Riippuvuusperiaatteen mukaisesti on edunvalvojan tehtävään harkittava ulkopuolista henkilöä, jos on oletettavaa, että edunvalvonnassa etusijalle nousevat suvun edut, erityisesti jos edunvalvojan hoidettavaksi tulisi sellaista arvokasta omaisuutta, jolla on merkitystä myös päämiehen sukulaisten kannalta. Tällöin päämiehen etujen turvaaminen voi vaarantua ja edunvalvojaksi tulisi harkita ulkopuolista edunvalvojaa. (Välimäki 2008, 59–61.)

Edunvalvojan tulee lisäksi noudattaa tehtävässään hyvää edunvalvontatapaa sekä toimia päämiehensä parhaakseen ja pitää tunnollisesti huolta päämiehensä oikeuksista ja eduista. Mikäli päämies kykenee ymmärtämään asian merkityksen, on edunvalvojan varattava päämiehelleen mahdollisuus lausua mielipiteensä sellaisissa asioissa, jotka ovat päämiehen kannalta tärkeitä. Edunvalvojan tulee pitää salassa päämiehensä yksityisyyden suojaan kuuluvia asioita. (Koskinen 2009, 196.)

2.4.2 Yleiset edunvalvojat

Holhustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain (575/2008) tarkoituksena on huolehtia siitä, että holhustoimilaissa (442/1999) säädettyjä edunvalvojan tehtävien hoitamista varten on olemassa alueellisesti riittävästi edunvalvontapalveluita (1 §).

Lain mukaan edunvalvontapalvelut kuuluvat oikeusaputoimistoille. Oikeusaputoimistoille on jaettu edunvalvonta-alueet, joiden edunvalvontapalveluiden järjestämisestä oikeusaputoimistot vastaavat. Oikeusaputoimistoissa on edunvalvontapalveluiden järjestämistä varten yleisten edunvalvojien virkoja sekä tarvittava määrä avustavaa henkilökuntaa. Oikeusaputoimistot voivat tarvittaessa järjestää edunvalvontapalvelut ostopalveluina. (2 §.)

Yleisellä edunvalvojalla tulee olla samat edellytykset tehtävän hoitamiseen kuin holhoustoimilaissa (442/1999) 5 § ja 6 § säädetään. Edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain mukaan yleisellä edunvalvojalla tulee olla riittävä taito, kokemus ja koulutus tehtävän asianmukaista hoitamista varten.

Holhustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain (575/2008) mukaan yleinen edunvalvoja ei voi kieltäytyä ottamasta vastaan edunvalvontatehtävää jos päämies kuuluu yleisen edunvalvojan edunvalvontaluueelle. Päämiehen kotipaikka määrittelee, mihin edunvalvontaluueeseen päämies kuuluu. Yleinen edunvalvoja voi kieltäytyä vastaan ottamasta edunvalvontatehtävää ainoastaan, mikäli hän on esteellinen toimimaan päämiehen edunvalvojana. (7 §.)

2.4.3 Alaikäisen edunvalvojat

Alaikäisen henkilön edunvalvojina ovat täysi-ikäisyyteen saakka pääsääntöisesti hänen huoltajansa. Alaikäisen edunvalvojaksi voidaan tuomioistuimen päätöksellä määrätä myös jokin muu henkilö. Alaikäisen huoltajan henkilö määräytyy lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) säännösten mukaisesti. Lain mukaan lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt joille lapsen huolto on uskottu. Lapsen huollon katsotaan päättyvän silloin, kun lapsi täyttää kahdeksantoista vuotta tai mikäli hän sitä ennen solmii avioliiton. (3 §.)

Huoltajien eli tavallisesti lapsen vanhempien edunvalvojan asema perustuu lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) määräykseen. Avioliitossa olevat lapsen vanhemmat tulevat lapsensa huoltajiksi ja edunvalvojiksi lapsen syntymisen jälkeen (6 §). Holhustoilain (442/1999) 9 §:n mukaan alaikäiselle voidaan määrätä edunvalvoja samoilla edellytyksillä, kuin täysi-ikäisellekin sen jälkeen kun henkilö on täyttänyt seitsemäntoista vuotta. Edunvalvojan tehtävä katsotaan alkavaksi silloin, kuin alaikäinen täyttää kahdeksantoista vuotta.

Alaikäiselle voidaan määrätä erikseen joku muu henkilö edunvalvojaksi silloin, kun alaikäinen on jäänyt ilman edunvalvojaa edunvalvojan kuoleman vuoksi. Mikäli lapsen edunvalvojina ovat hänen molemmat vanhempansa, ei edunvalvojaa tarvitse määrätä toisen vanhemman kuoltua, jos toinen vanhempi on elossa. Elossa oleva huoltaja on yksin lapsen edunvalvojana. Alaikäisen huoltaja voidaan vapauttaa edunvalvojan tehtävästä, mikäli hänen katsotaan olevan kykenemätön olemaan alaikäisen edunvalvojana tai vapauttamiselle on jokin muu erityinen syy. (Välimäki 2008, 57–58.)

Alaikäiselle voidaan lisäksi määrätä joku muu henkilö edunvalvojaksi sen vuoksi, että edunvalvoja on tilapäisen esteellisyyden vuoksi kykenemätön hoitamaan edunvalvojan tehtävänsä. Tällöin edunvalvojalle määrätään sijainen hoitamaan alaikäisen lapsen asioita tai tiettyä oikeustointia. Edunvalvojan sijaisen voi määrätä tuomioistuin tai maistraatti, mikäli edunvalvoja itse hakee sijaisen määrittämisestä. (Välimäki 2008, 59.)

2.4.4 Edunvalvojan asema ja tehtävät

Edunvalvojalla on holhoustoimilain (442/1999) 42 §:n mukaan velvollisuus huolehtia päämiehen asianmukaisesta hoidosta. Edunvalvojan tulee huolehtia siitä, että päämiehelle järjestetään sellainen hoito, huolenpito ja kuntoutus, jota päämiehen huollon tarpeen ja olosuhteiden kannalta sekä päämiehen toivomukset huomioon ottaen on pidettävä asianmukaisena.

Holhoustoimilain (442/1999) mukaan tuomioistuin voi erikseen päättää, että edunvalvojan kelpoisuutta laajennetaan koskemaan myös päämiehen henkilökohtaisia asioita. Kelpoisuutta voidaan laajentaa koskemaan ainoastaan sellaisia asioita, joita päämies ei itse kykene ymmärtämään. (29.2 §.)

Holhoustoimilain (442/1999) 29.3 §:n mukaisesti on olemassa niin henkilökohtaisia asioita, ettei edunvalvoja voi antaa niitä koskevia tahdonilmaisuja. Tällaisia päätöksiä ovat mm. suostumus avioliittoon, lapseksiottaminen, isyyden tun-

nustaminen, tunnustetun isyyden hyväksyminen, testamentin tekeminen ja peruuttaminen sekä muut näihin rinnastettavat tahdonilmaisut.

Edunvalvojalla on kelpoisuus edustaa päämiestään tämän omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevissa oikeustoimissa. Sellaiset oikeustoimet, jotka edunvalvoja on tehnyt ilman päämiehensä suostumusta, eivät sido päämiestä kuten eivät sellaisetkaan oikeustoimet, joihin edunvalvojalla ei ole kelpoisuutta. (Koskinen 2009, 197.)

Päämiehen taloudellisten asioiden hoitamisella tarkoitetaan edunvalvojan oikeutta ottaa hallintaansa päämiehen omaisuus siltä osin kuin se on tarpeellista päämiehen etujen suojaamiseksi. Edunvalvoja ei kuitenkaan saa ottaa hallintaansa sellaista omaisuutta, joka on päämiehen vapaasti määrättävissä, ellei päämies anna siihen suostumustaan. (Välimäki 2008, 69–71.)

Edunvalvojan on hoidettava päämiehensä omaisuutta siten, että omaisuutta ja sen tuottoa voidaan käyttää päämiehen hyödyksi. Edunvalvojan tulee hoitaa päämiehensä välttämättömät menot, mutta päämiehelle on lisäksi jätettävä kuukausittain sellainen kohtuullinen omaisuus, jota päämies tarvitsee henkilökohtaiseen käyttöönsä. (Koskinen 2009, 197.)

Apulaisoikeusasiamies on ottanut kantaa käyttövarojen maksamisesta päämiehelle tapauksessa AOA 1993/4/06. Kantelija oli pyytänyt apulaisoikeusasiamieheltä tutkimaan edunvalvojan menettelyä hänen asioidensa hoitamisessa. Kantelijan mukaan edunvalvoja ei ollut antanut hänen käyttöönsä rahaa, joka hänelle holhoustoimilain mukaisesti kuuluisi vaan edunvalvoja oli antanut rahan sijasta käyttötavaroita. Maistraatti ei ollut katsonut tarpeelliseksi puuttua edunvalvojan toimiin. Maistraatti oli vedonnut siihen, että asiassa saatujen selvitysten mukaan päämies todennäköisesti käyttäisi rahat lyhyessä ajassa alkoholiin ja saattaisi vaarantaa käytöksellään asuinpaikkansa sekä oman ja muiden terveyden. Päämies asui hoitokodissa ja hoitokodin mukaan päämies ei saisi jatkaa asuinoikeuttaan, mikäli hän saisi itse päättää raha-asioistaan. Näin olleen käyttövarojen antaminen päämiehelle rahana olisi vaarantanut päämiehen asumisen jatkuvuuden.

Johtopäätöksessään apulaisoikeusasiamies toteaa, ettei edunvalvoja ole toiminut asiassa virheellisellä tavalla. Holhoustoimilain mukaan edunvalvojan tulee järjestää päämiehelleen sellainen huolenpito, jota voidaan päämiehen olosuhteiden ja huollon tarpeellisuuden kannalta pitää asianmukaisena. Edunvalvoja oli toimillaan turvannut päämiehen asumisoikeuden hoitokodissa. Myöskään maistraatin osalta ei apulaisoikeusasiamiehen mukaan ilmennyt riittäviä oikeudellisia perusteita katsoa maistraatin toimineen väärin pitäessään edunvalvojan menettelyä asianmukaisena. (AOA 1993/4/06.)

Holhoustoimilain (442/1999) 85 §:n mukaan edunvalvojiin sovelletaan hallintolaissa (434/2003) määriteltyjä esteellisyysperiaatteita. Edunvalvoja on esteellinen edustamaan päämiestään, mikäli vastapuolena on edunvalvoja itse tai edunvalvojan lapsi tai joku muu läheinen henkilö. Edunvalvoja ei myöskään voi edustaa päämiestään, mikäli vastapuolena on henkilö, jota edunvalvoja edustaa. Edunvalvojan esteellisyys voi perustua intressien ristiriitaan. Edunvalvojan ja vastapuolen välisen suhteen tai muun yhteyden vuoksi edunvalvojan ja päämiehen edut voivat joutua ristiriitaan keskenään. Esteellisyys voi lisäksi perustua päämiesten keskinäiseen eturistiriitaan, mikäli edunvalvojalla on edustettavaan useampi päämies samanaikaisesti. Edunvalvoja ei voi edustaa useaa päämiestään samassa oikeustoimessa, koska tällöin edunvalvojan vastapuolena on joku, jota edunvalvoja jo edustaa. (Välimäki 2008, 85–86.)

Oikeustoimi, jonka edunvalvoja on tehnyt esteellisenä, ei ole päämiestä sitova. Esteellisyyden torjumiseksi edunvalvojalle määrätään sijainen, joka edustaa päämiestä esteellisyyden muodostamassa oikeustoimessa. Edunvalvojan sijaisen määrää hakemuksesta maistraatti, mikäli edunvalvoja itse hakee sijaisen määräämistä. Muissa tapauksissa edunvalvojan sijaisen määrää tuomioistuin. (Välimäki 2008, 89.)

Holhustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain (575/2008) mukaan yleinen edunvalvoja on esteellinen edustamaan päämiestään sellaisessa asiassa, jossa hän tai saman edunvalvontapalvelun tuottajan palveluksessa oleva henkilö on aiemmin neuvotellut vastapuolen kanssa tai

avustanut vastapuolta sellaisessa asiassa, jonka tietoon tulleilla sekoilla voi olla asian kannalta merkitystä (5 §).

Holhustoimilain (442/1999) mukaan edunvalvoja on lisäksi esteellinen edustamaan päämiestään jos on oletettavaa, että päämiehen ja edunvalvojan edut saattavat joutua ristiriitaan keskenään. Esteellisyyden katsotaan tulevan jo siitä, että tällaisen intressiristiriidan mahdollisuus on olemassa. (Koskinen 2009, 197–198.)

Edunvalvojan tehtävä voi päättyä suoraan lain nojalla, ilmoituksen nojalla tai tuomioistuimen tai maistraatin päätöksellä. Holhustoimilain (442/1999) mukaan edunvalvojan tehtävä lakkaa silloin, kuin päämies kuolee, määräaikaisen tehtävän määräaika on umpeutunut tai edunvalvojalle määrätty yksittäinen tehtävä on suoritettu. Alaikäistä päämiestä koskeva edunvalvonta lakkaa silloin kun päämies täyttää 18 vuotta. (17 §.) Edunvalvojan sijaisen tehtävä lakkaa silloin, kun edunvalvoja ja hänen sijaisensa esteen lakattua laativat maistraatille ilmoituksen tehtävän lakkaamisesta. Edunvalvojan sijainen määrätään yleensä hoitamaan edunvalvojan puolesta tiettyä tehtävää tai oikeustointa johon edunvalvoja on esteellinen. (Välimäki 2008, 66.)

Tuomioistuin voi vapauttaa edunvalvojan tehtävästään jos edunvalvoja on sopimaton hoitamaan edunvalvojan tehtävää, tai jos edunvalvojan vapauttamiseen on jokin muu erityinen syy. Maistraatti voi vapauttaa edunvalvojan tehtävästään edunvalvojan itsensä pyynnöstä. Tuomioistuin voi lakkauttaa edunvalvojan tehtävän myös silloin, kun on ilmeistä, ettei päämies ole enää edunvalvonnan tarpeessa. Myös maistraatti on toimivaltainen lakkauttamaan edunvalvonnan, mikäli päämiehen edunvalvonnalle ei ole enää tarvetta. Tällöin edunvalvojan ja päämiehen on yhteisesti haettava edunvalvonnan lakkauttamista maistraatilta. Lisäksi edellytyksenä on, että edunvalvoja on määrätty holhustoimilain (442/1999) 8 tai 9 §:n mukaisesti ja että päämies kykenee ymmärtämään edunvalvonnan lakkauttamisen merkityksen. (Välimäki 2008, 66–67.)

3 Maistraatti edunvalvojan määräämistä koskevan asian ratkaisijana

3.1 Edunvalvonnan hakeminen maistraatilta

Pääsääntöisesti edunvalvojan määrää hakemuksesta kärjäoikeus. Tietyillä edellytyksillä myös maistraatti on toimivaltainen määräämään henkilölle edunvalvojan. Maistraateilta haetaan edunvalvontaa hakemuksella. Hakemuksella voidaan joko ilmoittaa edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä tai hakea edunvalvojan määräämistä hakijalle itselleen.

Maistraatti selvittää hakemuksen perusteella, voidaanko edunvalvontaa pitää tarpeellisena ja onko henkilöllä edellytyksiä edunvalvojan määräämiseksi. Mikäli edunvalvonnan tarvetta on, maistraatti joko hakee asian ratkaisua kärjäoikeudelta tai jos maistraatin toimivallan edellytykset täyttyvät, määrää henkilölle edunvalvojan. (Koskinen 2009, 62.)

Maistraatin tulee aloittaa toimenpiteet henkilön edunvalvonnan tarpeen arvioimiseksi saatuaan ilmoituksen edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä. Mikäli maistraatilla ei ole edellytyksiä antaa asiassa päätöstä, maistraatti hakee asian ratkaisua kärjäoikeudelta. Vaikka maistraatti ei ole toimivaltainen antamaan asiassa päätöstä, tulee maistraatin holhousviranomaisena hoitaa asian tarpeelliset valmistelutoimenpiteet. Maistraatti varaa henkilölle tilaisuuden tulla kuulluksi sekä hankkii tarvittavat selvitykset edunvalvonnan tarpeen arvioimiseksi. (Kuuliala 2011, 166.)

Maistraatti voi määrätä henkilölle edunvalvojan, mikäli henkilö hakee itse edunvalvontaa, esittää edunvalvojan tehtävään tiettyä henkilöä ja kykenee ymmärtämään edunvalvonnan merkityksen. Edunvalvojan määräämisen edellytyksinä ovat lisäksi edellä mainitut holhustoimilain mukaiset edellytykset. Mikäli edunvalvontaan esitetty kykenee ymmärtämään asian merkityksen ja henkilö itse hakee edunvalvojan määräämistä, ei henkilön oikeusturvan kannalta ole

olemassa kovinkaan painavia riskejä, jolloin on perusteltua, että maistraatti voi edunvalvonta-asiassa tehdä päätöksen. (Kuuliala 2011, 167.)

3.2 Lääkärintlausunto

Maistraatin suorittamaan edunvalvontaa hakevan sekä edunvalvontaan esitetyn henkilön kuulemiseen kuuluu valmistelevana toimenpiteenä lääkärintlausunnon hankkiminen edunvalvontaa hakevasta tai edunvalvontaan esitetystä henkilöstä. Lääkärintlausunnolla maistraatti selvittää henkilön kykyä ymmärtää edunvalvonnan merkitys. Maistraatti pyytää lääkärintlausuntoa terveydenhuollon toimintayksiköstä, mikäli lääkärintlausuntoa ei toimiteta maistraattiin hakemuksen yhteydessä. (Kuuliala 2011, 174–176.)

Lääkärintlausunto holhousasioissa tulee olla sosiaali- ja terveysministeriön määräyksen (1999:51) mukainen. Lääkärintlausunto voidaan antaa tutkittavan henkilön pyynnöstä ja maistraatille lausunto voidaan antaa ilman tutkittavan henkilön suostumusta. Tutkittavan suostumuksella lääkärintlausunto voidaan antaa lisäksi henkilölle, jolla on oikeus laittaa edunvalvojan määräämistä koskeva asia vireille. (Sosiaali- ja terveysministeriön määräys, 1999:51.)

Lääkärintlausunnon antaa laillistettu lääkäri joka hoitosuhteen perusteella tuntee tutkittavan henkilön terveydentilan. Mikäli tällaista lääkäriä ei ole, lausunnon voi antaa laillistettu lääkäri, joka on valtion, kunnan tai kuntayhtymän palveluksessa. Mikäli henkilön terveydentila edellyttää esimerkiksi vaativaa psykiatrista arviointia tulee lääkärintlausunnon antajan olla psykiatrian erikoislääkäri tai muu vaativaan arviointiin erikoistunut lääkäri. (Sosiaali- ja terveysministeriön määräys, 1999:51.)

Lääkärintlausunnon tulee perustua lausunnon antavan lääkärin havaintoihin tutkittavasta henkilöstä lausunnon laatimisen ajankohtana. Lausunnon antavan lääkärin tulee lisäksi ilmoittaa lääkärintlausunnossa tutkittavan henkilöllisyyden toteamistapa. Tutkittavan henkilöllisyys on todettava henkilöllisyystodistuksella tai muulla vastaavalla luotettavalla tavalla. Henkilöllisyyden toteaminen voi pe-

rustua tutkittavan henkilökohtaiseen tuntemiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriön määräys, 1999:51.)

Sosiaali- ja terveysministeriön määräyksen (1999:51) mukaan lausunnossa on otettava perustellusti kantaa, onko tutkittava kykenevä vai kykenemätön valvomaan omaa etuaan ja huolehtimaan itsestään tai varallisuudestaan. Lausunnossa on lisäksi vastattava perustellusti seuraaviin kysymyksiin:

- Kykeneekö tutkittava henkilö ymmärtämään edunvalvojan määräämistä koskeva asian merkityksen?
- Voidaanko tutkittavaa kuulla asiassa henkilökohtaisesti?
- Millaisissa taloudellisissa, oikeudellisissa tai henkilöä koskevissa asioissa henkilö tarvitsee edunvalvojaa?
- Vastustaako tutkittava selkeästi edunvalvojan määräämistä?
- Tulisiko edunvalvoja määrätä toistaiseksi vai tietyksi määräajaksi?

3.3 Kuuleminen

Maistraatin tulee kuulla edunvalvontaa hakevaa henkilöä henkilökohtaisesti. Kuuleminen on maistraatin toimivaltaisuuden kannalta ehdoton edellytys. Holhoustoimilain (442/1999) mukaisesti holhousviranomaisen on kuultava henkilökohtaisesti sitä henkilöä, jonka edun valvomisesta on kyse silloin kun holhousviranomaista pyydetään määräämään edunvalvoja, muuttamaan edunvalvojan tehtävää tai määräämään edunvalvojan tehtävä lakkaamaan (86 §).

Hallintolaki (434/2003) velvoittaa maistraattia kuulemaan edunvalvontaa hakevaa henkilöä ennen edunvalvontapäätöksen antamista. Hallintoviranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset (31.1 §). Lisäksi asianosaiselle on ennen hallintoasian ratkaisua varattava tilaisuus tulla kuulluksi ja lausua mielipiteensä asiaan (34.1 §).

Viranomaisen on ennen päätöksentekoa kuultava asianosaista henkilöä. Kuulemisvelvollisuuden tarkoituksena on estää julkisen vallan yksipuolista käyttöä sekä vahvistaa asianosaisen henkilön oikeusturvaa. Asianosaisella on oikeus kuultaessa selvitystä, jolla voi olla vaikutusta asian ratkaisuun. Asianosaisen kuuleminen on näin ollen merkittävää asian selvittämisen kannalta. Kuultaessa asianosaisella on mahdollisuus vaikuttaa ratkaisun sisältöön, jonka vuoksi kuuleminen tukee asian käsittelyn vuorovaikutteisuutta. (Mäenpää 2011, 144.)

Viranomaisen velvollisuus on kuulla asianosaista, riippumatta asian ratkaisun lopputuloksesta. Kuuleminen on järjestettävä siten, että se on asian ratkaisun kannalta riittävän perusteellista. Asianosaiselle on näin ollen varattava mahdollisuus tulla kuulluksi hyvissä ajoin ennen päätöksen antamista. Mikäli asia on viranomaisessa vireillä pitkään, on viranomaisen harkittava asianosaisen kuulemisen tarvetta uudestaan käsittelyn myöhemmässä vaiheessa. Asianosaiselle on kuultaessa varattava tilaisuus esittää selityksensä niistä vaatimuksista ja selvityksistä, jotka voivat vaikuttaa asian ratkaisuun. (Mäenpää 2011, 145–146.)

Asianosaiselle on selvitettävä kuulemisen tarkoitus ja kuulemisen määräaika. Lisäksi asianosaiselle on kerrottava hänen oikeuksistaan kuulemisesta koskien, eli käytännössä asianosaiselle on kerrottava hänen oikeudesta esittää oma näkökantansa asiaan ja asiakirjoissa olevista vaatimuksista ja selvityksistä. Viranomaisen on toimitettava kuultavalle asianosaiselle kuulemisen kannalta tarpeelliset asiakirjat tai varattava asianosaiselle tilaisuus nähdä ne viranomaisessa viimeistään kuulemisen yhteydessä. (Mäenpää 2011, 146–147.)

Edunvalvonta-asioissa päämiehen kuulemisen lisäksi myös päämiehen läheisille on varattava tilaisuus tulla asiassa kuulluksi. Läheisten kuulemisella pyritään myös hankkimaan selvitystä, jolla on päämiehen edunvalvojan määräämisen kannalta merkitystä. Alaikäistä henkilöä koskevassa edunvalvonta-asiassa on alaikäisen huoltajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Täysi-ikäistä koskevassa edunvalvonta-asiassa on hänen puolisoaan kuultava asiassa, mikäli kuulemista ei voida pitää olosuhteet huomioon ottaen tarpeettomana. (Välimäki 2008, 151.)

Mikäli edunvalvontaa hakenut henkilö lääkärinlausunnon perusteella ei ole kykeneväinen huolehtimaan omasta edustaan ja hän ymmärtämää edunvalvonnan merkityksen sekä hänellä on sellaisia taloudellisia asioita, jotka vaativat hoitoa, eivätkä muutoin tule asianmukaisesti hoidetuksi, voi maistraatti holhous-toimilain (442/1999) 12 §:n mukaisesti määrätä henkilölle edunvalvojan.

Edellytyksenä on lisäksi, että henkilö maistraatin häntä kuultaessa ymmärtää edunvalvonnan merkityksen ja hän itse haluaa, että hänelle määrätään edunvalvoja. Mikäli maistraatti ei voi kuulla edunvalvontaa hakevaa henkilöä esimerkiksi hänen terveydentilansa vuoksi tai lääkärinlausunnosta ilmenee, ettei henkilö todellisuudessa ymmärräkään edunvalvojan määräämistä koskevan asian merkitystä, ei maistraatti ole toimivaltainen määräämään edunvalvojaa. Tällöin hakijalta puuttuu kelpoisuus, jota hakemuksen tekemiseen tarvitaan. (Välimäki 2008, 40.)

Apulaisoikeusasiamies on ottanut kantaa maistraatin toimivaltaan määrätä edunvalvoja. Tapauksessa 2848/4/04 kantelija oli tehnyt tutkintapyynnön koskien äitinsä edunvalvontaa. Kantelija oli ilmoittanut maistraatille äitinsä olevan edunvalvonnan tarpeessa, koska ei terveydentilansa vuoksi ollut kykeneväinen huolehtimaan taloudellisista asioistaan. Maistraatti oli ryhtynyt toimenpiteisiin selvittääkseen henkilön edunvalvonnan tarvetta ja pyytänyt hänestä lääkärinlausuntoa. Lääkärinlausunnossa lääkäri puolsi edunvalvojan määräämistä ja katsoi, ettei kantelijan äiti enää kykene huolehtimaan taloudellisista asioistaan. Maistraatti oli lisäksi kuullut äitiä henkilökohtaisesti ja maistraatin näkemyksen mukaan äiti ei ollut vastustanut edunvalvojan määräämistä vaan oli esittänyt edunvalvojakseen tiettyä henkilöä ja kuulemistilaisuudessa allekirjoittanut maistraatin valmiiksi täyttämän hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi koskien taloudellisten asioidensa hoitoa. Koska henkilö oli lääkärinlausunnon ja maistraatin kuulemistilaisuuden mukaan ymmärtänyt edunvalvonnan merkityksen, esittänyt edunvalvojakseen tiettyä henkilöä ja halunnut, että hänelle määrätään edunvalvoja huolehtimaan taloudellisista asioistaan, oli maistraatti katsonut olevan toimivaltainen tekemään asiassa päätöksen edunvalvojan määräämiseksi. Kantelijan mukaan hänen äitinsä ei koskaan olisi halunnut itselleen edunvalvojaa ja kantelija olisi voinut hoitaa äitinsä asioita samalla tavalla kuin aikaisem-

minkin. Näin olleen kantelija katsoo, ettei maistraatilla olisi ollut oikeutta määrätä äidilleen edunvalvojaa.

Apulaisoikeusasiamiehen johtopäätös asiaan oli, että maistraatin laatiman kuulemistilaisuuden muistion keskustelun kulun mukaan maistraatin edustajien lähtökohtana oli ollut se, että henkilö tarvitsee edunvalvojan ja kuuleminen oli keskittynyt pääasiassa siihen, kenet hän haluaa edunvalvojakseen määrättävän. Näin ollen henkilön oman mielipiteen selventäminen jäi kuulemistilaisuudessa apulaisoikeusasiamiehen mukaan epäselväksi. Lisäksi apulaisoikeusasiamies katsoo, ettei maistraatin valmiiksi täyttämää hakemuslomaketta, johon kuulemistilaisuudessa oli hankittu kuultavan allekirjoitus, voida pitää sellaisena henkilön omana edunvalvojan hakemuksena, joka täyttäisi holhoustoimilain edellytykset maistraatin toimivallasta määrätä henkilölle edunvalvoja. (AOA 2848/4/04.)

3.4 Maistraatti edunvalvojan toiminnan valvojana

Maistraatin on valvottava edunvalvojan toimintaa. Holhoustoimilain (442/1999) mukaan valvonta kuuluu sille maistraatille, jonka toimialueella edunvalvonnassa olevalla henkilöllä on kotikuntalain (201/1994) mukainen kotikunta (46 §). Kotikuntalain mukaan henkilön kotikunta on se kunta, jossa hän asuu tai hänen katsotaan asuvan perhesuhteiden, toimeentulonsa tai muiden vastaavien seikkojen vuoksi (2 §).

Edunvalvojan toiminnan valvonta on merkittävä osa holhousviranomaisen toimintaa. Maistraatti valvoo, että edunvalvoja toimii päämiehensä etujen sekä lain mukaisesti. Maistraatin valvonta on oikeusturvan kannalta tärkeää sillä edunvalvojan ja edunvalvontavaltuutetun toiminta on viranomaisen tarkkailun alla. Yksityisoikeudellisen valtuutuksen perusteella toimivaa edustajaa ei valvo mikään viranomainen vaan valtuutetun toiminnan kontrolloiminen on täysin päämiehensä käsissä. Näin ollen maistraatin valvonnan vuoksi päämiehen hyväksikäytön mahdollisuus on erittäin pieni. (Välimäki 2008, 117.)

3.4.1 Ennakkovalvonta

Maistraatin ennakkovalvonta koostuu edunvalvojan tilivelvollisuudesta maistraatille sekä luvan hakemisesta maistraatilta tiettyjä oikeustoimia varten. Holhoustoimilain(442/1999) 34 §:n mukaan edunvalvojalla ei ole oikeutta ilman maistraatin lupaa luovuttaa tai ostaa päämiehen lukuun kiinteää omaisuutta, pantata päämiehen omaisuutta, luovuttaa kiinteää omaisuutta toisen käytettäväksi pitemmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi tai täysi-ikäisyyden alkamisesta pitemmäksi ajaksi kuin vuodeksi, ottaa muuta lainaa kuin valtion takaamaa opintolainaa, ryhtyä harjoittamaan päämiehen lukuun elinkeinoa, perustaa tai liittyä avoimeen tai kommandiittiyhtiöön, luopua perinnöstä tai luovuttaa päämiehen osuutta perinnöstä, tehdä sopimusta kuolinpesän yhteishallinnosta tai omaisuuden osituksesta, luovuttaa tai myydä päämiehen asuntoa tai kiinteistöä eikä myydä mitään omaisuutta päämiehen omistamalta maalta ilman maistraatin hyväksymää omaisuuden hoitosuunnitelmaa.

Maistraatti voi hakemuksesta myöntää edunvalvojalle luvan ryhtyä holhoustoimilain (442/1999) 34 §:n mukaisiin oikeustoimiin, mikäli oikeustointa voidaan pitää päämiehen edun mukaisena (35 §). Ennen luvan myöntämistä edunvalvojalle maistraatin on varattava päämiehelle tilaisuus tulla kuulluksi asiassa, mikäli päämiehen mielipidettä ei luotettavasti pystytä selvittämään luvan hakemusasiakirjoista (34 §).

Lupa-asioiden lisäksi maistraatti valvoo edunvalvojan tilintekovelvollisuutta. Edunvalvojan on kolmen kuukauden kuluessa edunvalvonnan alkamisesta laadittava omaisuusluettelo päämiehensä omaisuudesta. Omaisuusluettelossa on yksilöitävä ne päämiehen varat ja velat, jotka kuuluvat edunvalvojan hoidettavaksi. Omaisuusluettelossa on lisäksi ilmoitettava omaisuus, joka on päämiehen vapaasti käytettävissä. (Koskinen 2009, 124.)

Mikäli päämies saa edunvalvonnan aikana sellaista omaisuutta, jonka tulee olla edunvalvojan hoidettava, on edunvalvojan tehtävä omaisuudesta luettelo maistraatille. Edunvalvojan on toimitettava luettelo maistraatille kuukauden kuluessa

omaisuuden saannosta. Edunvalvojan ei tarvitse kuitenkaan antaa selvitystä toistuvista tuloista, jotka päämies saa omaisuusluettelossa merkityn oikeuden vuoksi. Tällaisia tuloja ovat esimerkiksi kuntoutustuet ja eläkkeet. Mikäli päämies tulee edunvalvonnan aikana kuolinpesän osakkaaksi, on edunvalvoja velvollinen toimittamaan maistraatille jäljennöksen perukirjasta kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta. (Koskinen 2009,124.)

3.4.2 Jälkivalvonta

Edunvalvoja, joka on määrätty huolehtimaan päämiehensä taloudellista asioista, on velvollinen pitämään kirjaa päämiehensä varoista ja veloista. Mikäli edunvalvoja on määrätty vain tiettyä tehtävää varten, on edunvalvojan pidettävä kirjaa kaikista niistä seikoista, joihin hän tehtävänsä suorittamista varten on ryhtynyt.

Edunvalvojan tulee antaa vuosittain maistraatille päämiehensä taloudellisten asioiden hoitamisesta vuositili. Maistraatti voi päättää tilikauden pituudesta, jos se on omaisuuden hoidon ja tilin tarkastuksen kannalta tarkoituksenmukaista. Edunvalvonnan päättyessä on edunvalvojan laadittava päämiehensä varallisuudesta päätöstili ja toimitettava se maistraatin tarkastettavaksi. Päätöstili on laadittava ajalta, jolta ei aikaisemmin ole annettu vuositiliä tarkastettavaksi. (Koskinen 2009, 125.)

Vuositilistä ja päätöstilistä tulee käydä ilmi päämiehen varat ja velat tilikauden aikana ja sen päättyessä sekä kaikki tilikauden aikana tapahtuneet varallisuuden ja velkojen muutokset sekä kaikki ne oikeustoimet ja toimenpiteet, joihin edunvalvoja on päämiehensä puolesta tilikauden aikana ryhtynyt. Edunvalvoja on velvollinen tarvittaessa antamaan maistraatille kaikki tarpeelliset asiakirjat, arvopaperit ja tositteet joita hän on tehtävänsä hoitamisessa tarvinnut. (Koskinen 2009, 125.)

3.4.3 Edunvalvontavaltuutetun toiminnan valvonta

Myös edunvalvontavaltuutetun tulee laatia omaisuusluettelo valtuuttajan varallisuudesta. Laki edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007) velvoittaa valtuutettua toimittamaan maistraatille omaisuusluettelon kolmen kuukauden kuluessa niistä valtuuttajan varoista ja veloista, joita valtuutetulla on edunvalvontavaltuutuksen mukaan kelpoisuus hoitaa. Mikäli valtuuttaja myöhemmin saa sellaista omaisuutta, jota valtuutetulla on kelpoisuus hoitaa, on valtuutettu velvollinen toimittamaan luettelon varoista maistraatille kuukauden kuluessa saannosta. (30 §.)

Edunvalvontavaltuutettu on edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain (648/2007) 32 §:n mukaan kirjanpitovelvollinen. Valtuutetun tulee pitää kirjaa päämiehensä varallisuudesta ja veloista ja niissä mahdollisesti tapahtuvissa muutoksissa, mikäli edunvalvontavaltuutus koskee päämiehen taloudellisten asioiden hoitamista. Jos edunvalvoja on valtuutettu edustamaan päämiestään muissa kuin taloudellisissa asioissa, on valtuutetun pidettävä kirjaa niistä toimenpiteistä, joihin hän on tehtävässään valtuuttajan puolesta ryhtynyt.

Edunvalvontavaltuutuksella valtuutetun edunvalvojan ei tarvitse toimittaa maistraatille vuositiliä, ellei edunvalvontavaltakirjassa toisin ole määrätty. Mikäli maistraatilla on syytä olettaa, ettei edunvalvontavaltuutettu ole hoitanut päämiehensä omaisuutta asianmukaisesti, voi maistraatti tarvittaessa pyytää valtuutettua antamaan tilin tehtävänsä hoitamisesta. Tällöin valtuutettu on velvollinen toimittamaan maistraatille kaikki edunvalvontatehtävänsä koskevat tarpeelliset tiedot, asiakirjat, tositteet ja arvopaperit. (Koskinen 2009, 127.)

4 Edunvalvonnan edellytysten tarkastelu Itä-Suomen maistraateissa

4.1 Edunvalvonnan edellytysten täyttyminen Pohjois-Savon maistraateissa

Pohjois-Savon maistraattiin oli tullut edunvalvonta-asioita vireille vuonna 2010 yhteensä 674 kappaletta, joista Pohjois-Savon maistraatti antoi ratkaisun 370 asiassa ja haki asian ratkaisua käräjäoikeudelta 304 asiassa. Pohjois-Savon maistraattiin saapuneista hakemuksista edunvalvojan määräämiseksi valtaosa johti edunvalvojan määräämiseen. Muutamissa tapauksissa edunvalvontaa hakenut peruutti hakemuksensa ja joissakin tapauksissa asia siirrettiin käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Pohjois-Savon maistraatin mukaan noin 32 prosenttia maistraattiin tulleista ilmoituksista edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä ei johtanut edunvalvojan määräämiseen, eli kysymyksessä on niin sanotut sillensä jätetyt- päätökset.

Pohjois-Savon maistraatti katsoo edunvalvonnan edellytysten olevan samanlaiset silloin, kuin edunvalvojan määrää maistraatti tai käräjäoikeus ja henkilö itse hakee edunvalvojan määräämistä. *Periaatteessa edunvalvonnan edellytykset ovat samat silloin, kun päätöksen tekijänä on maistraatti tai käräjäoikeus. Jotta henkilölle voidaan määrätä edunvalvoja, on oltava kaksi edellytystä. On oltava lääketieteellinen kriteeri ja tarvekriteeri. Lääketieteellinen kriteeri tarkoittaa sitä, että lääkäri toteaa henkilöllä olevan sellainen sairaus että hän tarvitsee edunvalvontaa. Tarvekriteeri tarkoittaa, että raha-asiat on hoidettu huonosti. Henkilö on velkaantunut, hänellä on maksamattomia laskuja tai laskuja ulosotossa.*

Pohjois-Savon maistraatin mukaan maistraatti voi tehdä edunvalvonta-asiasa päätöksen, mikäli henkilö itse hakee itselleen edunvalvojaa ja hän ymmärtää edunvalvonnan merkityksen. Muissa tapauksissa Pohjois-Savon maistraatti vie asian käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Pohjois-Savon maistraatti katsoo, ettei edellytyksiä edunvalvontaan ole silloin, jos henkilöltä puuttuu lääketieteellinen kriteeri tai tarvekriteeri. Lisäksi edellytyksiä edunvalvonnalle ei ole, mikäli asiat

hoituvat asianmukaisesti muulla tavoin. *On myös tapauksia, joissa asiat hoituvat muulla tavoin, eikä ole tarvetta viralliselle edunvalvonnalle. Esimerkiksi lapsi huolehtii vanhempansa raha-asioista. Edunvalvonta on kuitenkin viimesijainen menettely, eikä ketään tule määrätä edunvalvontaan, jos asiat hoituvat muulla tavoin.*

Pohjois-Savon maistraatti selvittää edunvalvontaa hakevan henkilön kykyä ymmärtää edunvalvonnan merkitys kuulemalla häntä henkilökohtaisesti sekä hankkimalla henkilöstä lääkärinlausunnon. Kuuleminen suoritetaan joko henkilön kotona tai maistraatissa ja kuulemisessa on yleensä mukana maistraatin henkikirjoittaja ja ylitarkastaja. Kuulemisesta laaditaan lisäksi muistio.

Kysyttäessä Pohjois-Savon maistraatilta, kuinka maistraattinne selvittää henkilön kyvyn ymmärtää edunvalvonnan merkitys, Pohjois-Savon maistraatti vastasi, että lääkärin on lausunnossaan otettava kantaa henkilön kykyyn ymmärtää edunvalvonnan merkitys. Mikäli kuultaessa edunvalvontaa hakevaa henkilöä ilmenee, ettei henkilö todellisuudessa kykene ymmärtämään edunvalvonnan merkitystä, Pohjois-Savon maistraatti katsoo, etteivät maistraatin edellytykset edunvalvojan määräämiseksi täyty. *Asiaa ei ratkaista maistraatin toimesta vaan toimitetaan käräjäoikeuden käsiteltäväksi.*

Mikäli edunvalvonnan edellytykset eivät Pohjois-Savon maistraatin mukaan täyty, maistraatti päättää asian tekemällä selvityksen, jossa todetaan, ettei maistraatti tee hakemusta käräjäoikeuteen edunvalvojan määräämiseksi. Perusteluna on yleensä se, että asiat hoituvat muulla tavoin eikä viralliselle edunvalvonnalle ole tarvetta.

Kysyttäessä Pohjois-Savon maistraatilta, millaisissa olosuhteissa edunvalvontaa hakevaa henkilöä ohjeistetaan edunvalvontavaltakirjan laatimisen mahdollisuudesta, Pohjois-Savon maistraatti vastasi antavansa ohjeistusta valtuutuksen tekemiselle muulle kuin edunvalvontaa hakevalle henkilölle. Pohjois-Savon maistraatin mukaan edunvalvontavaltuus on kaksivaiheinen oikeustoimi, jonka ensivaiheessa kirjoitetaan valtakirja ja myöhemmin edunvalvontavaltuus vahvistetaan. Edunvalvontaa hakeva henkilö voi olla kykenemätön tekemään edun-

valvontavaltakirjaa jonka vuoksi Pohjois-Savon maistraatti ohjeistaa jotain muuta henkilöä laatimaan edunvalvontavaltakirjan.

4.2 Edunvalvonnan edellytysten täyttyminen Pohjois-Karjalan maistraatissa

Pohjois-Karjalan maistraattiin tuli vuoden 2010 aikana vireille 421 edunvalvonta-asiaa, joista Pohjois-Karjalan maistraatin antamia ratkaisuja oli 161 kappaletta. Käräjäoikeuden ratkaisuja edunvalvonta-asioista oli yhteensä 227 kappaletta. Pohjois-Karjalan maistraatin päätöksellä 59 edunvalvonta-asiaa, joissa henkilö itse oli hakijana, johti edunvalvojan määräämiseen. Kielteisiä päätöksiä edunvalvojan määräämiseksi silloin, kun henkilö itse oli edunvalvojan hakijana, Pohjois-Karjalan maistraatti antoi viisi kappaletta. Ilmoituksista edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä 97 kappaletta eivät johtaneet edunvalvojan määräämiseen eli jäivät sillensä.

Pohjois-Karjalan maistraatin mukaan kaikkien holhoustoimilain 8 §:n edellytysten tulee täyttyä, jotta henkilölle voidaan määrätä edunvalvoja. Näitä edellytyksiä ovat heikentynyt terveydentila, henkilöllä on asioita jotka vaativat hoitoa eivätkä asiat muutoin tule asianmukaisesti hoidetuiksi. Pohjois-Karjalan maistraatti katsoo, että mikäli henkilö itse hakee edunvalvojan määräämistä, ei edunvalvonnan edellytyksiä tarkastella yhtä ankarasti, kuin silloin jos asian ratkaisua haetaan käräjäoikeudelta. *Jos henkilö itse hakee itselleen edunvalvojaa ja nimenomaan toivoo edunvalvojaa ja edellytykset näyttävät selvityksen mukaan täyttyvän, ei edellytyksiä tulkita ankarasti.*

Pohjois-Karjalan maistraatti katsoo, ettei maistraatti ole toimivaltainen antamaan edunvalvonta-asiassa päätöstä mikäli hakijan henkilökohtaisessa kuulemisessa ilmenee, ettei hakija riittävällä tavalla kykene ymmärtämään edunvalvonnan merkitystä. Pohjois-Karjalan maistraatin mukaan maistraatilla ei ole edellytyksiä määrätä edunvalvojaa myöskään mikäli hakemusasiakirjoista tai lääkärinlausunnosta suoraan ilmenee, ettei hakija tulisi ymmärtämään edunvalvonnan merkitystä häntä kuultaessa tai hakemuksen on täyttänyt joku muu, kuin

hakija itse. Lisäksi maistraatin toimivalta edellyttää, ettei hakija vastusta edunvalvojan määräämistä missään asian käsittelyn vaiheessa. Jos edunvalvonnan tarvetta maistraatin mukaan kuitenkin on, Pohjois-Karjalan maistraatti laatii asiassa hakemuksen käräjäoikeudelle.

Pohjois-Karjalan maistraatin mukaan syyt hylkäävissä edunvalvontapäätöksissä ovat ne, ettei lääkärinlausunto puolla edunvalvojan määräämistä sekä hakijan asiat tulevat selvityksen mukaan hoidetuiksi edunvalvontaan nähden ensisijaisilla menettelyillä, kuten omaisten ja läheisten avustuksella, valtakirjalla tai sosiaalitoimen välitystiliasiakkuuden kautta.

Edunvalvontaa hakevan henkilön kykyä ymmärtää edunvalvonnan merkitys Pohjois-Karjalan maistraatti selvittää lääkärinlausunnolla sekä hakijan henkilökohtaisella kuulemisella. Lääkärinlausunnossa lääkärin on otettava kantaa siihen, ymmärtääkö päämiesehdokka edunvalvonnan merkityksen terveydentilansa puolesta.

Kuuleminen tapahtuu Pohjois-Karjalan maistraatin mukaan hoitopaikassa, hakijan kotona tai maistraatissa. Hakijaa kuultaessa Pohjois-Karjalan maistraatti selvittää hänen kykyä ymmärtää asian merkitys erilaisin kysymyksin. *Kysytään jo kuulemisen aluksi, mitä hakija mieltää edunvalvonnan tuovan hänelle ja mitä hän ymmärtää edunvalvonnalla.* Kuultaessa maistraatti pyrkii selvittämään, miten hakijan asiat ovat hoituneet tähän saakka, kartoittamaan hakijan tulot, menot sekä varallisuus pääpiirteittäin sekä onko laskuja jäänyt maksamatta. Huomiota maistraatti kiinnittää lisäksi hakijan yleisiin elinolosuhteisiin. *Kun hakijalle on kerrottu tarkkaan edunvalvonnan merkitys, häneltä kuulemisen lopuksi vielä kysytään, mitä edunvalvonta hänen mielestään tarkoittaa ja miten se mahdollisesti hänen kohdallaan tulee toimimaan.*

Mikäli hakijaa kuultaessa ilmenee, ettei hän ole itse laatinut hakemusta eikä kykene ymmärtämään edunvalvonnan merkitystä, Pohjois-Karjalan maistraatti katsoo, ettei ole toimivaltainen tekemään asiassa päätöstä. *Jos hakija ei asiaa riittävällä tavalla ymmärrä/ hän vastustaa asiaa, hän ei ole tosiasiallisesti tehnyt hakemusta, vaan aloite on tullut vahvasti joltakin muulta taholta.*

Jos hakijan edunvalvonnan edellytykset eivät täyty, Pohjois-Karjalan maistraatti päättää asian päätöksen muodossa erillisellä asiakirjalla ja se ratkaistaan esittelystä. *Päätöksessä esittelijän ja henkikirjoittajan allekirjoitus. Kielteiseen päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla HolhTL 87 §:n 2 momentin mukaan. Päätöksessä hakijalle saatetaan tiedoksi se, että hänellä on koska tahansa oikeus saattaa edunvalvonta-asia uudelleen tutkittavaksi maistraattiin tai tehdä hakemus edunvalvojan määräämisestä suoraan Pohjois-Karjalan käräjäoikeudelle.*

Kysyttäessä, millaisissa olosuhteissa edunvalvontaa hakevaa henkilöä ohjeistetaan edunvalvontavaltakirjan laatimisen mahdollisuudesta Pohjois-Karjalan maistraatti ohjeistaa edunvalvontavaltuutuksen mahdollisuudesta siinä tapauksessa, että hakija pystyisi terveydentilansa puolesta vielä tekemään valtakirjan. Lisäksi hakijalla on tiedossa tietty henkilö, joka voisi toimia hänen valtuutettunaan. Pohjois-Karjalan maistraatti ohjeistaa edunvalvontavaltuutuksen laatimista, mikäli asiaa selvittäessä ilmenee, ettei hakijalla ole vielä edunvalvonnan tarvetta, mutta hän haluaa järjestää asioidensa hoidon tulevaisuutta varten.

4.3 Edunvalvonnan edellytysten täyttyminen Etelä-Savon maistraatissa

Etelä-Savon maistraattiin saapui vuonna 2010 vireille yhteensä 228 edunvalvonta-asiaa, joista maistraatin ratkaisemia oli 143 asiaa ja käräjäoikeuden ratkaisemia 82 asiaa. Etelä-Savon maistraatti oli käyttänyt vastauksissaan kaikkia vuoden 2010 ratkaisuja, joten asioita on voinut tulla vireille jo ennen vuotta 2010. Hakijan omista hakemuksista edunvalvojan määräämiseksi Etelä-Savon maistraatissa edunvalvontaan johti yhteensä 64 kappaletta. Kielteisiä päätöksiä Etelä-Savon maistraatti antoi vain vähän. *Kielteisiä tapauksia on näissä tapauksissa tehty arviolta kourallinen, ne ovat melko harvinaisia.*

Tarkkoja tietoja hakijan omista hakemuksista edunvalvojan määräämiseksi Etelä-Savon maistraatista ei kuitenkaan saatu koska ilmoituksia edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä on vuonna 2010 muutettu kuulemistilai-

suuden yhteydessä hakemuksiksi edunvalvojan määräämiseksi. *Ongelmana on se, että Mikkelissä ainakin on vuonna 2010 vielä muutettu edunvalvontailmoituksia hakemuksiksi kuulemisissa.* Samasta syystä tarkkoja tietoja ei saatu myöskään kysyttäessä kuinka paljon maistraattiin tulleista ilmoituksista ei johtanut edunvalvontaan. Lisäksi Etelä-Savon maistraatissa on asian sillensä jättämisiä koskevia päätöksiä, kielteisiä päätöksiä ja raukeamispäätöksiä käytetty sekalaisesti. *Tietojen hakemista sekoittaa se, että täällä on näköjään käytetty sillensä jättämistä, kielteisiä päätöksiä ja raukeamista epä johdonmukaisesti ja sekalaisesti, joten niistäkään tietoa ei voi hakea.*

Etelä-Savon maistraatin mukaan edunvalvonnan tarpeen edellytykset ovat kevyemmät, jos henkilö itse hakee edunvalvojaa tai on muutoin myöntynäinen edunvalvojan määräämiselle. Toisaalta jos henkilö itse vastustaa edunvalvojan määräämistä tulee maistraatilla olla painavammat perusteet hakea edunvalvojan määräämistä käräjäoikeudelta vastoin päämiehen omaa tahtoa. Aikaisemmin Etelä-Savon maistraatissa muutettiin kuulemistilanteessa edunvalvontailmoituksia hakemuksiksi, eli asia oli tullut vireille ilmoituksena edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä mutta kuulemistilanteessa päämies on täyttänyt hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi, jolloin Etelä-Savon maistraatti on katsonut olevan toimivaltainen tekemään asiassa ratkaisun. Etelä-Savon maistraatti kertoo vastauksessaan, ettei kyseistä käytäntöä enää maistraatissa tehdä. *Nykyään tätä ei enää tehdä, johtuen eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisusta 28.4.2006 dnro 2848/4/04, jossa katsottiin tällainen käytäntö huonoksi. Ratkaisun perustelut ovat sellaiset, että on hyvin vaikea määrittää se tilanne, jolloin ilmoituksen muuttaminen hakemukseksi on sallittua. Tästä syystä sitä ei täällä enää pääsääntöisesti tehdä, ennen kuin asian tiimoilta saadaan tarkempaa ohjeistusta.*

Etelä-Savon maistraatin mukaan hylkäävissä edunvalvonta hakemuksissa syyt maistraatin edellytysten täyttymättä jäämiselle ovat hyvin usein, että maistraatti katsoi, ettei edunvalvonnan tarvetta ole. *Hyvin usein maistraatti katsoo, että edunvalvonnan tarvetta ei ole, koska asiat hoituvat ilman edunvalvojan määräämistäkin. Lisäksi toisinaan lääkärintlausunnosta ilmenee, että edellytyksiä edunvalvojan määräämiselle ei ole.*

Edunvalvontaa hakevan henkilön kyvyn ymmärtää edunvalvonnan merkityksen Etelä-Savon maistraatti selvittää lähtökohtaisesti lääkärinlausunnosta ilmenevistä perusteista. *Jos lääkärinlausunto jättää asiassa tulkinnanvaraa, asia selvitetään kuulemistilanteessa. Kuulemisessa ymmärrys selvitetään ihan keskustelemalla.* Mikäli kuultaessa ilmenee, ettei henkilö itse ole laatinut hakemusta edunvalvojan määräämiseksi eikä hän todellisuudessa kykene ymmärtämään edunvalvonnan merkitystä Etelä-Savon maistraatti katsoo, ettei ole toimivaltainen tekemään asiassa päätöstä. *Jos edunvalvonnan tarvetta on, maistraatti tekee hakemuksen käräjäoikeudelle edunvalvojan määräämiseksi.*

Etelä-Savon maistraatin mukaan asia päätetään vaihtelevalla käytännöllä, mikäli hakijan edunvalvonnan edellytykset eivät maistraatin mukaan täyty. *Vaihtelevalla käytännöllä tehdään joko kielteinen päätös tai sillensä jättämis-päätös.* Edunvalvontavaltuutuksen laatimisen mahdollisuudesta Etelä-Savon maistraatti ohjeistaa tilannekohtaisesti. *Jos maistraatin edustaja havaitsee, että tilanteeseen voisi sopia edunvalvontavaltuutus, niin silloin tällaisesta mahdollisuudesta kerrotaan.*

5 Pohdinta

5.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat, vaikka tutkimuksessa pyritään välttämään mahdollisten virheiden syntymistä. Tästä syystä tutkimuksissa täytyy pystyä arviomaan tutkimuksen luotettavuutta. Kyselylomakkeiden kysymyksiin voidaan saada vastaukset, mutta on mahdollista, että vastaajat ovat käsittäneet kysymykset eritavoin kuin tutkija on ajatellut. Tuloksia ei voida pitää pätevinä, mikäli tutkija käsittelee tuloksia oman ajattelumallinsa mukaisesti. (Hirsjärvi ym, 2009, 231–232.)

Tutkimuksen luotettavuutta pyrin lisäämään laatimalla kyselylomakkeen mahdollisimman laadukkaaksi. Laadin kyselyn kysymykset ensin raakaversiona, jonka jälkeen kävin keskustelemassa kysymysten laadusta Pohjois-Karjalan maistraatin holhouspuolen edustajien kanssa. Näin ollen kysymyksistä tuli johdonmukaisia aihepiirteittäin ja mahdollisuudet virheellisiin tulkintoihin jäivät mahdollisimman pieniksi. Koska laadin lopulliset tutkimuksen kysymykset Pohjois-Karjalan maistraatin edustajien kanssa yhteistyössä, pystyin lisäämään kysymysten asettelun luotettavuutta, koska kyselyn taustalla olivat edunvalvontiasioiden ammattilaisia.

Riittävän tarkalla selostuksella tutkimuksen toteuttamiseksi tutkija voi parantaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Tarkkuutta on käytettävä kaikissa tutkimuksen vaiheissa aineiston tuottamisesta tulosten tulkintaan. (Hirsjärvi ym, 2009, 232–233.) Koska valitsin tutkimuksen toteutustavaksi kyselyn, en pystynyt havainnoimaan tutkittavien henkilöiden reaktioita tai olosuhteita muutoin kuin tekemällä vastauksista omia tulkintoja. Suurimmasta osasta vastauksista jäi vaikutelma, että vastaajat olivat aidosti miettineet ja pohtineet vastauksia ja käyttäneet aikaa vastaamiseen. Yhden maistraatin vastauksista pystyin aistimaan kiireellisyyttä ja huolimattomuutta vastauksia laadittaessa ja muutama kysymykseen oli vastattu epäselvästi. Tutkimustulosten tulkinnessa perustan päätelmäni annettuihin vastauksiin joita vertaan teorian tietoon.

Tutkimuksen eettisyyttä tarkastellessa on huomioitava, ettei plagioi toisen laatimaa tietoa. Plagioinnilla tarkoitetaan jonkun toisen tuottaman tekstin, ideoiden tai tutkimustulosten esittämistä omana tuotoksena. Plagioinnin ohella huomiota tulee kiinnittää myös siihen, ettei tutkimuksen tuloksia yleistetä perusteettomasti tai sepitetä, eli esitetä itse tekaistuja havaintoja tutkimustuloksista. Myös raportoinnin tulee olla johdonmukaista ja täsmällistä, eikä tutkimuksen havaintoja saa muokata siten, että sillä on vaikutusta tutkimuksen tuloksiin. (Hirsjärvi ym, 2009, 26.) Tutkimustuloksia tarkastelen ilman yleistämistä ja pyrin tuomaan vastaajan omat näkökohdat julki käyttämällä tulososiossa suoria lainauksia saaduista vastauksista.

5.2 Tutkimustulokset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, onko Itä-Suomen alueen maistraattien edunvalvonnan edellytysten tarkastelussa merkittäviä eroavaisuuksia. Kyselyn tarkoituksena oli edellytysten arvioimisen lisäksi tarkoituksena tutkia, millä perusteilla maistraatit katsovat, etteivät ole toimivaltaisia tekemään edunvalvonta-asiassa päätöstä kun henkilö itse on edunvalvonnan hakijana.

Tutkimustulosten mukaan jokainen tutkimuksen kolmesta maistraatista käyttävät edunvalvonnan edellytysten harkinnassa samoja periaatteita ja holhoustoimilaissa (442/1999) säädetyjä maistraattien toimintaa ohjaavia velvoitteita. Kaikki kolme maistraattia katsovat, että maistraatin toimivalta määrätä edunvalvoja edellyttää, että henkilö on kykeneväinen ymmärtämään edunvalvonnan merkityksen ja hänellä on sellaisia asioita, jotka eivät muutoin tule asianmukaisesti hoidetuiksi johtuen henkilön terveydellisestä tilanteesta. Kaikki tutkittavat maistraatit käyttävät lääkärinlausuntoa arvioidessaan henkilön kykyä ymmärtää edunvalvonnan merkityksen, jossa lääkärin on otettava perustellusti kantaa asiaan. Lääkärinlausunnon lisäksi maistraatit kuulevat henkilöä henkilökohtaisesti joko maistraatissa, henkilön kotona tai hoitopaikassa. Kuulemisen tarkoituksena maistraattien mukaan on varmistua henkilön kyvystä ymmärtää edunvalvonnan todellinen merkitys.

Maistraattien mukaan maistraatti ei ole toimivaltainen tekemään edunvalvonta-asiassa päätöstä, mikäli henkilö ei kykene ymmärtämään edunvalvonnan merkitystä tai henkilö vastustaa edunvalvojan määräämistä. Tällöin maistraatit hakevat asian ratkaisua kärjäoikeudelta. Lisäksi maistraatit katsoivat, ettei edellytyksiä edunvalvojan määräämiselle ole, mikäli henkilön asiat hoituvat tai voidaan järjestää edunvalvontaan nähden muilla ensisijaisilla vaihtoehdoilla.

Yhdessä maistraatissa oli poikkeavana käytäntönä ollut edunvalvontailmoitusten muuttaminen kuulemistilanteen yhteydessä hakemukseksi edunvalvojan määräämiseksi. Maistraatti on kuitenkin luopunut käytännöstä, koska se on katsottu huonoksi ja eduskunnan apulaisoikeusasiamies on antanut asiassa lausunnon, jonka mukaan kyseistä käytäntöä ei tulisi soveltaa edunvalvonta-asiassa johtuen siitä, ettei voida riittävästi varmistua henkilön omasta mielipi-

teestä eikä hakemusta voida pitää sellaisena hakemuksena edunvalvojan määräämiseksi joka täyttäisi holhoustoimilain (442/1999) mukaiset edellytykset.

Tutkimustulosten perusteella voidaan tehdä se johtopäätös, että Itä-Suomen alueen maistraattien käytäntö edunvalvonnan edellytysten arvioinnissa on hyvin yhtenäistä, eikä tutkimustulosten mukaan useita merkittäviä eroavaisuuksia esiinny. Jatkotutkimuksen mahdollisuuksia voisi olla vastaavan tutkimuksen laatiminen isommassa mittakaavassa, kuten valtakunnallisella tasolla, mikäli tutkimuksen resursseja olisi tarpeeksi käytettävissä. Lisäksi tutkimusta voisi laajentaa soveltavin osin koskemaan myös niitä tapauksia, joissa maistraatti tarkastelee ilmoituksia edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevista henkilöistä. Tällöin tutkimuksessa voisi tarkastella myös maistraatin ja käräjäoikeuden välistä yhteistyötä edunvalvonnan edellytyksiä arvioitaessa.

Lähteet

- Antila, T. 2007. Edunvalvontavaltuutus. Helsinki: WSOY.
AOA 1993/4/06.
AOA 2848/4/04.
Hallintolaki 434/2003.
Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
Holhoustoimilaki 442/1999.
Kansaneläkelaki 568/2007.
KKO 2009:7.
Kotikuntalaki 201/1994.
Koskinen, M. (toim.) 2009. Holhustoimen lainsäädäntö. Helsinki: Edita
Kuuliala, M. 2011. Edunvalvontaan esitetyn kuuleminen alioikeudessa. Helsinki:
Lakimiesyhdistys ja Matti Kuuliala. Oy Nord Print Ab.
Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007.
Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.
Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992.
Mäenpää, O. 2011. Oikeus hyvään hallintoon. Helsinki: Unigrafia Oy Yliopistopaino
Sisäasiainministeriö, Holhustoimen työryhmä. 2009. Ehdotus menettelytavoista edunvalvonnan tarpeen arvioimisessa.
Sosiaali- ja terveysministeriön määräys 1999:51 Lääkärinlausunto holhousasioissa.
Välimäki, P. 2008. Holhustoimen pääpiirteet. Vantaa: WSOY.

Kyselytutkimus maistraattien holhoustoimi-yksiköille

Hyvä vastaanottaja!

Olen Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun oikeusalan opiskelija. Suoritin opintoihini kuuluvan työharjoittelun Pohjois-Karjalan maistraatissa 3.1.2011–24.5.2011 välisenä aikana ja merkittävä osa työtehtävistäni koostui holhouspuolen edunvalvonta-asioista. Koin edunvalvonta-asiat mielenkiintoisiksi ja valitsin opinnäytetyöni aiheeksi ”Edunvalvonnan edellytysten täyttyminen maistraattien käytännössä”.

Opinnäytetyöni käsittelee edunvalvonnan järjestämistä maistraateissa. Tarkoituksena on tutkia, onko edunvalvonnan edellytysten täyttymisessä eroavaisuuksia maistraattien välillä. Tätä asiaa selvitetään kyselytutkimuksen avulla.

Kyselyssä selvitetään, millaisilla perusteilla maistraatit määräävät henkilöille edunvalvojan sekä milloin maistraatit katsovat, etteivät edunvalvonnan edellytykset täyty. Kysely on kohdistettu Itä-Suomen alueen maistraattien holhoustoimen henkikirjoittajille ja esittelijöille.

Pyydän, että vastaatte liitteenä olevaan kyselyyn tiiviisti ja selkeästi omin sanoin. Vastaustilaa ei kuitenkaan ole rajoitettu. Vastaaminen on opinnäytetyöni onnistumisen kannalta erittäin tärkeää ja toivon, että onnistuneesta opinnäytetyöstäni olisi hyötyä myös Itä-Suomen alueen maistraateille yhtenäisen käytännön kannalta. Pyydän Teitä lähettämään vastauksenne sähköpostin liitetiedostona 21.10.2011 mennessä osoitteeseen tomi.auvinen@edu.ncp.fi

Ystävällisin terveisin

Tomi Auvinen

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

tomi.auvinen@edu.ncp.fi

1. Yleistä

Käytä vastauksissasi vuoden 2010 tietoja.

1.1. Kuinka paljon maistraattinne on tullut vireille edunvalvonta-asioita? (Ilmoitukset edunvalvonnan tarpeessa olevasta henkilöstä sekä hakemukset edunvalvojan määräämiseksi)

1.2. Kuinka paljon edunvalvonta-asioista on käräjäoikeuden ratkaisemia ja kuinka paljon maistraattinne tekemiä ratkaisuja? (myös kielteiset päätökset ja ne päätökset, jotka eivät ole johtaneet edunvalvontaan)

1.3. Kuinka monessa tapauksessa hakijan omista hakemuksista johti edunvalvojan määräämiseen ja kuinka monessa tapauksessa maistraatti antoi kielteisen päätöksen?

1.4 Kuinka paljon maistraattiin tulleista ilmoituksista ei johtanut edunvalvontaan (niin sanotut ”sillensä jätetyt”)?

2. Hakemus edunvalvojan määräämiseksi maistraatissa

2.1 Minkälaiset maistraattinne katsoo edunvalvonnan edellytykset olevan silloin, kun henkilö itse hakee edunvalvontaa? Tarkasteleeko maistraattinne edunvalvonnan edellytyksiä tällöin erilaisella tavalla kuin niissä tapauksissa, joissa asian ratkaisua haetaan käräjäoikeudelta?

2.2 Millä perusteilla maistraattinne katsoo, ettei ole toimivaltainen antamaan edunvalvonta-asiassa päätöstä vaan hakee päätöstä käräjäoikeudelta?

2.3 Minkälaisia ovat syyt hylkäävissä päätöksissä, ettei maistraatti katso edellytyksiä edunvalvontaan olevan?

2.4 Kuinka edunvalvontaa hakevan henkilön kuuleminen toteutetaan?

2.5 Kuinka maistraattinne selvittää henkilön kyvyn ymmärtää edunvalvonnan merkitys?

2.6 Kuinka maistraattinne menettelee silloin, jos kuultaessa selkeästi ilmenee, ettei päämies ole itse laatinut hakemusta edunvalvojan määräämiseksi, eikä hän kykene ymmärtämään asian merkitystä?

2.7 Kuinka maistraattinne päättää asian, mikäli hakijan edunvalvonnan edellytykset eivät täyty? (Kirjeen vai päätöksen muodossa?)

2.8 Millaisissa olosuhteissa edunvalvontaa hakevaa henkilöä ohjeistetaan edunvalvontavaltakirjan laatimisen mahdollisuudesta?